

УДК 811.161.3'0;811.161.3'367

СИНТАКСИЧЕСКИЕ КОНСТРУКЦИИ С КОМПАРАТИВОМ В НАУЧНОМ СТИЛЕ БЕЛОРУССКОГО ЛИТЕРАТУРНОГО ЯЗЫКА 1920–30-х гг.

И. В. НАВРОЦКАЯ^{1), 2)}

¹⁾Белорусский государственный университет информатики и радиоэлектроники,
ул. П. Бровки, 6, 220013, г. Минск, Беларусь

²⁾Белорусский государственный университет, пр. Независимости, 4, 220030, г. Минск, Беларусь

Разработана классификация значений конструкций с компаративом, количественно охарактеризован каждый из выделенных видов, в том числе по подстилям научного стиля, описаны функции единиц с компаративом в научной разновидности литературного языка. Это позволило представить белорусский литературный язык 1920–30-х гг. как стилистически более разветвленный по сравнению с языком газеты «Наша ніва», в рамках которого получил оформление только научно-популярный подстиль, и прийти к выводу, что категория степени сравнения участвует в реализации стилистических целей высказывания, а поэтому может рассматриваться как грамматическая и функциональная семантико-стилистическая категория. Показательно, что стилистическую принадлежность источников исследуемого материала необходимо учитывать при разработке классификаций языковых структур. Выявлены некоторые тенденции в развитии белорусского литературного языка 1920–30-х гг.: после 1930 г. наблюдалась переориентация в употреблении суперлативных форм, несоотносимых формально и семантически. Констатируется, что после 1933 г. использовался суженный набор местоимений, поясняющих компаратив или зависимое от него существительное. Отмечено, что метод градуального сопоставления для научного стиля при описании объектов исследования является более оптимальным по сравнению с антонимическим противопоставлением, поскольку с помощью конструкций с компаративом объект получает всестороннее описание с учетом мелких специфичных деталей. Обращено внимание на необходимость комплексного и системного изучения компаратива прилагательного и наречия в белорусском языкознании.

Ключевые слова: белорусский литературный язык 1920–30-х гг.; историческая стилистика; научный стиль; компаратив; сравнительная степень; элитив; суперлатив; стилистическое сравнение.

СІНТАКСІЧНЫЯ КАНСТРУКЦЫІ З КАМПАРАТЫВАМ У НАВУКОВЫМ СТЫЛІ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРНАЙ МОВЫ 1920–30-х гг.

І. В. НАЎРОЦКАЯ^{1*, 2*}

^{1*}Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі,
ул. П. Броўкі, 6, 220013, г. Мінск, Беларусь

^{2*}Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, пр. Незалежнасці, 4, 220030, г. Мінск, Беларусь

Распрацавана класіфікацыя значэнняў канструкцый з кампаратывам, колькасца ахарактарызаваны кожны з вылучаных відаў, у тым ліку паводле падстыляў навуковага стылю, апісаны функцыі адзінак з кампаратывам у навуковай разнавіднасці літаратурнай мовы. Гэта дазволіла прадставіць беларускую літаратурную мову

Образец цитирования:

Навроцкая ИВ. Синтаксичные конструкции с компаративом у навуковым стылі беларускай літаратурнай мовы 1920–30-х гг. *Часопіс Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Філалогія*. 2019;2:77–92.

For citation:

Naurotskaya IV. Syntactic constructions with comparative forms in the scientific style of the Belarusian literary language of 1920–30s. *Journal of the Belarusian State University. Philology*. 2019;2:77–92. Belarusian.

Автор:

Ирина Валентиновна Навроцкая – преподаватель кафедры общеобразовательных дисциплин¹, аспирантка кафедры белорусского языкознания филологического факультета². Научный руководитель – кандидат филологических наук, доцент С. Н. Запрудский.

Author:

Irina V. Naurotskaya, lecturer at the department of general subjects^a and postgraduate student at the department of Belarusian linguistics, faculty of philology^b.
zivicabel@bk.ru

1920–30-х гг. як стылістычна больш разгалінаваную ў параўнанні з мовай папярэдняга, нашаніўскага перыяду, у рамках якога атрымаў афармленне толькі навукова-папулярны падстыль, і прыйсці да высновы, што катэгорыя ступені параўнання ўдзельнічае ў рэалізацыі стылістычных мэт выказвання, а таму можа разглядацца як граматычная і функцыянальная семантика-стылістычная катэгорыя. Паказана, што стылявую прыналежнасць крыніц даследчага матэрыялу неабходна ўлічваць пры распрацоўцы класіфікацый моўных структур. Выяўлены некаторыя тэндэнцыі ў развіцці беларускай літаратурнай мовы 1920–30-х гг.: пасля 1930 г. назіралася пераарыентацыя ва ўжыванні суперлятыўных форм, якія не суадносяцца фармальна і семантична. Канстатуецца, што пасля 1933 г. быў звужаны набор займеннікаў, якія паясняюць кампаратыў або залежны ад яго назоўнік. Адзначана, што метады градуальнага супастаўлення для навуковага стылю пры апісанні аб'ектаў даследавання з'яўляецца больш аптымальным у параўнанні з антанімічным супрацьпастаўленнем, паколькі пры дапамозе канструкцый з кампаратывам аб'ект атрымлівае ўсебаковае апісанне з улікам дробных спецыфічных дэталей. Звернута ўвага на неабходнасць комплекснага і сістэмнага вывучэння кампаратыва прыметніка і прыслоўя ў беларусістыцы.

Ключавыя словы: беларуская літаратурная мова 1920–30-х гг.; гістарычная стылістыка; навуковы стыль; кампаратыў; вышэйшая ступень параўнання; злятывы; суперлятыў; стылістычнае параўнанне.

SYNTACTIC CONSTRUCTIONS WITH COMPARATIVE FORMS IN THE SCIENTIFIC STYLE OF THE BELARUSIAN LITERARY LANGUAGE OF 1920–30s

I. V. NAUROTSKAYA^{a, b}

^a*Belarusian State University of Informatics and Radioelectronics,
6 P. Broŭki Street, Minsk 220013, Belarus*

^b*Belarusian State University, 4 Niezaliežnasci Avenue, Minsk 220030, Belarus*

The paper presents the classification of comparative constructions meanings, quantitative analysis of each kind of constructions was conducted including characterization by sub-styles of the scientific style, the role of constructions with comparative in scientific functional variation was described. This allows to present the Belarusian literary language of 1920–30s as stylistically more well-developed in contrast to the language of the previous period of the newspaper «Nasha Niva», in which only popular scientific prose style was defined, and to conclude that the category of the degrees of comparison realize stylistic purposes of a statement. The category of the degrees of comparison can be considered as a grammatical and functional semantic-stylistic category. It is significant that the stylistic belonging of the primary sources used during the research should be taken into account the classification of language structures. The study identifies certain trends of the Belarusian literary language of 1920–30s. After 1930, refocusing in the formally non correlated superlative forms has been observed. After 1933, limited set of pronouns clarifying the comparatives form or the referred noun is noted. The paper explains that in the scientific style the method of gradable comparing for description of research activities is the most appropriate compared to the method of opposite contrasting because the object is described in comprehensive review taking into account small specific details with regard to using constructions with comparative forms. The emphasis is placed on the need of a systematic and holistic approach to the study of adjective and adverb comparatives in the Belarusian linguistics.

Keywords: Belarusian literary language of 1920–30s; historical linguistics; scientific style; comparative; comparative degree; relative; superlative; stylistics comparison.

Уводзіны

Значэнне навуковага стылю для гісторыі мовы і гістарычнай стылістыкі. Гісторыкі мовы і спецыялісты па гістарычнай стылістыцы адзначаюць цесную сувязь паміж дыяхранічным аспектам вывучэння моўнай сістэмы і сферамі яе функцыянавання [1, с. 6; 2, с. 9]. Паняцце стылю характарызуецца як з'ява, якая складаецца і змяняецца гістарычна [3, с. 111, 416, 508]. З гэтага вынікае, што працэс афармлення функцыянальных стыляў можа выступаць асноўным структурным кампанентам як гісторыі мовы, так і гістарычнай стылістыкі. Апошняя, як асобная навуковая дысцыпліна, уяўляе сабой перспектыўную, але малараспрацаваную галіну [4, с. 46]. Найменш даследаванай у дыяхранічным плане, па заўвагах даследчыкаў, з'яўляецца навуковая разнавіднасць літаратурнай мовы [5, с. 7; 2, с. 3]. Вывучэнне асаблівасцей навуковага стылю спрыяе асвятленню такіх аспектаў дыяхранічнага мовазнаўства і стылістыкі, як гісторыя моўнага узусу, дынаміка моўнай нормы, працэс фарміравання літаратурнай мовы, асаблівасці генезісу яе стылістычных сродкаў і функцыянальна-стылявых разнавіднасцей. Гісторыка-стылістычнае даследаванне беларускага пісьменства неабходна ў тым ліку «для паспяховага стварэння тэарэтычных асноў гістарычнай стылістыкі ў беларусістыцы» [6, с. 134].

Адметнасці адзінак з кампаратывам у навуковым стылі. Шматаспектны тэрмін «стыль» прынята характарызаваць праз экстралінгвістычныя рысы (сфера і сродак камунікацыі, мэта і змест выказвання і інш.). Гэтыя фактары абумоўліваюць стылістычныя якасці, або прыметы стылю. У навуковым стылі часцей за ўсё вызначаюць наступныя якасці: аб'ектыўнасць, лагічнасць, абагульненасць, абстрактнасць, дакладнасць. Пералічаныя стылістычныя прыметы рэалізуюцца ў тым ліку праз ужыванне сінтаксічных канструкцый з кампаратывам – формай вышэйшай ступені параўнання прыметніка або прыслоўя. У літаратуры адзначаецца, што параўнанне з'яўляецца неабходным сродкам для пазнання і ўспрымання рэчаіснасці [7, с. 414] і адным з галоўных лагічных прыёмаў, без якога немагчымае навуковае пазнанне: параўнанне, як частка працэсу мыслення, уцягнута ў агульны працэс пазнання і выступае яго іманентнай уласцівасцю [2, с. 154]. Граматычныя ступені параўнання – вышэйшая (кампаратыў) і найвышэйшая (суперлятыў) – непасрэдна суадносяцца са сферай навукі, паколькі, па вызначэнні І. А. Бадуэна дэ Куртэнэ, адлюстроўваюць «ўспрыманне свету... з інтэлектуальнага, разумовага боку»¹ [8, с. 319]. Спецыялісты заўважаюць, што формы вышэйшай ступені параўнання ў найбольш канцэнтраваным выглядзе ўтрымліваюць семантыку параўнання і дакладна выражаюць вынік параўнання як лагічнага дзеяння [2, с. 163]. Структуры з формамі кампаратыва прыметніка або прыслоўя дапамагаюць стварыць больш дакладнае апісанне аб'екта праз параўнанне з другім аб'ектам, ахарактарызаваць інтэнсіўнасць праяўлення характарыстык, у тым ліку акрэсліць меру ці мяжу праяўлення прыметы ў аднаго з аб'ектаў, вызначыць іх колькасную розніцу.

Праблематыка. Мэта даследавання. Даследаванне навуковага маўлення 1920–30-х гг. дазволіць удакладніць значэнне і камунікатыўныя функцыі сінтаксічных канструкцый з кампаратывам у навуковай разнавіднасці літаратурнай мовы, якія могуць быць прадстаўлены больш шырокім наборам, чым адзначана ў літаратуры. Таксама істотна, што сінтаксічныя канструкцыі з формамі ступеней параўнання прыметніка або прыслоўя патрабуюць разгляду ў межах аднаго даследавання, паколькі ў іх падобнае формаўтварэнне і сінтаксічныя характарыстыкі. Паказальна, што ў рускай і ўкраінскай лінгвістычнай навуцы кампаратывы прыметніка і прыслоўя разглядаюцца комплексна як асобная «міжузроўневая і міжчасцінамоўная лексіка-граматычная словаўтваральна-сінтаксічная катэгорыя» [9, с. 318]. У беларусістыцы формы ступеней параўнання прыметніка і прыслоўя чакаюць сістэмнага даследавання, у тым ліку з пункта гледжання гісторыі мовы і гістарычнай стылістыкі. Так, стылістыка-дыяхранічны аспект паслядоўна вытрыманы ў калектыўнай трохтомнай манаграфіі «Очерки истории научного стиля русского литературного языка XVII–XX вв.», якая прадстаўляе значныя звесткі пра ступені параўнання прыметнікаў у навуковым стылі рускай мовы [2, с. 152–169]. У беларускім мовазнаўстве канструкцыі з кампаратывам прыметніка або прыслоўя таксама даследаваліся з прыцягненнем дыяхранічных метадаў, але матэрыялы навуковага стылю і тым больш перыяду 1920–30-х гг. спецыяльнага апісання не атрымалі [10; 11]. У асноўных фундаментальных працах па гісторыі беларускай літаратурнай мовы адметнасці сінтаксічных канструкцый з формамі ступеней параўнання прыметніка або прыслоўя не прадстаўлены [1; 5].

Важна разгледзець адзінкі з кампаратывам прыметніка або прыслоўя ў аспекце сінтаксісу, паколькі, як адзначаюць даследчыкі, найбольш выразныя рысы стылю выяўляюцца менавіта праз сінтаксічную арганізацыю тэксту і яго сінтаксічныя структуры [12, с. 156]. Выразныя лексіка-сінтаксічныя характарыстыкі кампаратыў прыметніка і прыслоўя набывае ў сінтаксічных канструкцыях, якія маюць наступную структуру: суб'ект і аб'ект параўнання, прымета – аснова параўнання, дадатковы паказальнік (сродак) параўнання (пры яго наяўнасці) [9, с. 327].

У беларускіх граматыках канстатуецца неадпаведнасць семантыкі словазлучэнняў з кампаратывам у залежнасці ад часцінамоўнай прыналежнасці галоўнага кампанента, які прадстаўлены або прыметнікам, або прыслоўем. Паводле другога тома «Граматыкі беларускай мовы» 1966 г., які прысвечаны сінтаксісу, канструкцыі з галоўным кампанентам у форме вышэйшай ступені параўнання прыметніка і залежным аб'ектам параўнання выражаюць наступныя значэнні: параўнальнае «з аб'ектным адценнем», колькаснае, суперлятыўнае (найвышэйшай ступені), элятыўнае (самай высокай ступені) [13, с. 145–147.]. Структуры з кампаратывам прыслоўя выражаюць, як адзначана ў акадэмічных граматыках, «адносіны прыпадабнення з адценнем меры» [13, с. 241], «адносіны прыпадабнення з пэўнымі адценнямі, абумоўленымі семантыкай прыназоўнікаў» [14, с. 93]. У акадэмічнай граматыцы 1962–1966 гг. падрабязна² разглядаюцца словазлучэнні з кампаратывам прыметніка і прыслоўя ў томе «Сінтаксіс» [13, с. 145–149, 241, 388–391], а наступныя граматычны кодэкс 1985–1986 гг. структуры з формамі вышэйшай ступені параўнання прыметніка прадстаўляе ў межах раздзелаў марфалогіі, адпа-

¹Тут і далей пераклад наш. – І. Н.

²Кароткія сінтаксічныя характарыстыкі кампаратываў прыметніка, у адрозненне ад прыслоўя, падаюцца ў тым ліку і ў томе «Марфалогія». (гл.: Граматыка беларускай мовы : у 2 т. пад рэд. К. К. Крапівы, М. Г. Булахавы. Мінск: Навука і тэхніка, 1962. Т. 1. Марфалогія. С. 166–167).

ведныя канструкцыі з кампаратывамі прыслоўя – у частцы «Сінтаксіс» [15, с. 108; 14, с. 92 – 93]³. У першай частцы новай кароткай акадэмічнай граматыкі беларускай мовы 2007 г. прыводзяцца сінтаксічныя характарыстыкі кампаратыва прыметніка, у сваю чаргу формы вышэйшай ступені параўнання прыслоўя падаюцца без каментарыяў адносна сінтаксічнай будовы [16, с. 241].

У межах даследавання сінтаксічных структур з галоўным кампанентам прыметнікам або прыслоўем у форме вышэйшай ступені параўнання праведзены функцыянальна-камунікатыўны, семантычны і колькасны аналіз адзінак, удакладнена класіфікацыя структур з кампаратывам паводле відаў значэння, акрэслены стылістычны статус канструкцый з формамі вышэйшай ступені параўнання ў 1920–30-я гг. – на пачатковым этапе фарміравання навуковага стылю беларускай літаратурнай мовы.

Матэрыялы і метады даследавання. У якасці фактычнай базы выкарыстаны арыгінальныя і перакладныя навуковыя тэксты 1920–30-х гг. з розных галін ведаў: мовазнаўства, літаратуразнаўства, педагогікі, гісторыі, права, мастацтва, архітэктуры, хіміі, біялогіі, фізікі, медыцыны, географіі, астраноміі, геалогіі, эканомікі, матэматыкі, тэхнікі, сельскай гаспадаркі. Аналізаваныя тэксты ў жанрах манаграфічнага даследавання, артыкула, даклада, нарыса, падручніка, курса лекцый, дапаможніка падзелены на тры падстылі, традыцыйныя для сінхроннай стылістыкі: уласна навуковы, навукальны і навукова-папулярны. Аднак кожны з падстыляў мае свае адметнасці ў дыяхранічным аспекце. Шляхам суцэльнай выбаркі апрацавана 76 тэкстаў, што дазволіла прааналізаваць прыкладна 810 тыс. словаўжыванняў (у сярэднім па 270 тыс. на кожны падстыль) і скласці корпус моўных сродкаў з 2125 канструкцый. На падставе вылучанага матэрыялу прадстаўляюцца табліцы колькасных падлікаў. У даследаванні выкарыстаны метады і прыёмы кампанентнага аналізу, лінгвістычнага апісання, колькасных падлікаў, трансфармацыйны метады, а таксама спалучэнне лагічнага, семантычнага, функцыянальнага і фармальна-граматычнага падыходаў пры аналізе моўных фактаў.

Вынікі і іх абмеркаванне

Функцыянальна-семантычны аналіз. У мовазнаўстве агульнапрынята залічваць канструкцыі з формамі вышэйшай ступені параўнання да градацыйных. Л. І. Бурак вылучае наступныя віды параўнальных адносін: уласнае параўнанне, градацыйнае параўнанне, азначальная рэпрэзентацыя, ураўноўванне. Паводле гэтай класіфікацыі канструкцыі з формамі кампаратыва прыметніка або прыслоўя адносяцца да градацыйнага параўнання, якое «звычайна ўспрымаецца як супастаўленне паводле змянення, узростання ці змяншэння адзнакі» [18, с. 184–185]. Таксама ў межах параўнальнага значэння, якое выражае кампаратыв прыметніка або прыслоўя, у спецыяльнай літаратуры адзначаны розныя назвы відаў значэнняў. Так, М. П. Кацюрова, разглядаючы формы вышэйшай ступені параўнання прыметніка ў навуковым стылі рускай мовы, вылучае якаснае і колькаснае параўнанні [2, с. 154]. Якаснае параўнанне характарызуе адрознівальную ўласцівасць аб'екта непадзельна, незалежна ад ступені яе інтэнсіўнасці, напрыклад: *Наступны разрад, як і папярэдні, вялікі*. Аднак такое параўнанне, па заўвагах даследчыцы, не можа ў поўнай меры здавальняць патрэбы навуковага пазнання, а з'яўляецца толькі непасрэднай умовай для таго, каб выявіць колькасную розніцу паміж прадметамі, якія параўноўваюцца. Выяўленне такіх адрозненняў паміж аб'ектамі і рэалізуецца праз колькаснае параўнанне: *Наступны разрад больш папярэдняга ў дзесяць разоў*⁴ (ЗСУ 29, с. 23–24) (вылучана намі. – І. Н.). Такім чынам, колькаснае параўнанне ўтвараецца на аснове якаснага і лічыцца параўнаннем вышэйшага парадку, больш складаным, чым якаснае. Заўважана, што колькаснае параўнанне можа выражацца і ў якаснай форме, без указання на колькасную меру выяўлення прыметы: *Наступны разрад больш папярэдняга*. У такім выпадку **колькаснае** параўнанне з'яўляецца **неакрэсленым** [2, с. 154]. Аднак канструкцыі з кампаратывам могуць быць прадстаўлены і ў якаснай форме, якая ў залежнасці ад семантыкі кампанентаў не прадугледжвае ўдакладненняў з лічэбнікамі: *Можна сказаць, што Цяпінскі ў сваіх поглядах пайшоў далей за сваіх папярэднікаў* – Скарыну й Буднага (Янчук 22, с. 38); *Значыць, гэтыя вагі менш чутлыя, чымся першыя* (Кашын 24, с. 34); *Наогул саломы яравога збожжжа мякчэйшая і сытнейшая за салому азімых хлябоў* (Кацаўраў 25, с. 4). Прыведзеныя канструкцыі выражаюць **градацыйнае ўласна-якаснае значэнне**.

У выпадку, калі ў структуры з кампаратывам пазіцыя для колькасных звестак не запоўнена, але лічэбнік можна ўставіць, такія сінтаксічныя адзінкі разглядаем як **градацыйныя колькасна неакрэсленыя**: *Зялезная куля таго самага абыйма, што і драўляная, маець вялікую масу за драўляную* (Трэпка 22, с. 10); *Таму што аміяк лягчэй ад паветра, дык зборную пасудзінку пры гэтым змяшчаюць атворынай уніз* (Румін 28, с. 75); *Ціск на вяршыні аказаўся меншым, чым ля падошвы* (Фалееў 35, с. 64). Да гэтага віду адносяцца і адзінкі з інтэнсіфікатарамі, якія таксама выражаюць неакрэсленую

³ У спецыяльнай літаратуры адзначаўся недахоп «Беларускай граматыкі» 1985 г. і некаторых падручнікаў, дзе формы ступені параўнання прыметніка і прыслоўя прадстаўлены як несудадныя рады [17, с. 73].

⁴ Тут і далей прыклады з навуковых тэкстаў, назвы крыніц, прозвішчы аўтараў прыводзяцца ў адпаведнасці з іх афармленнем у арыгінале – І. Н.

колькасць (прыслоўі тыпу *значна, многа* і інш.): *Крыху старэйшы ад іх Янук Журба выйшаў на беларускую літаратурную ніву з бадзёраю душою* (Жылуновіч 24, с. 312); *Віленскі Петрапаулаўскі сабор... мае купал на трансэпце значна раней эпохі Вешацеля* (Касцяровіч 25, с. 41); *Удзельная вага сырога яйка нямногім большай за ўдзельную вагу слабай саянай кіслаты* (Румін 36, с. 75).

Неабходна ўлічваць, што структуры з формамі вышэйшай ступені параўнання выражаюць колькасную розніцу аб'ектаў, колькасную меру выяўлення прыметы словазлучэннямі двух тыпаў, першы з якіх мы разглядалі вышэй і вызначалі паводле тэрміналогіі М. П. Кацюровай як колькаснае параўнанне: ... *пры больші раскошным кармленьні, якое каштавала буйнай гаспадарцы больш чым дробнай на 14 р., буйная гаспадарка атрымала малака больш дробнай на 48 пуд.* (ЗСУ 29, с. 11). Паколькі структуры з галоўным кампанентам кампаратывам адносяцца да градацыйных, назавём гэты тып **градацыйным колькасным**. Другі тып канструкцый з формамі вышэйшай ступені параўнання прыметніка або прыслоўя таксама выражае колькасныя адрозненні паміж аб'ектамі, у тым ліку верхнюю ці ніжнюю мяжу праяўлення прыметы (*У некаторых наветах лён займае больш 15 проц. пасеўнае плошчы* (Смоліч 24, с. 29); *Працяг часу для сонешанга зацьменьня рэдка калі даходзіць 5–6 минут і ня можа быць наагул большы, чымсь 7m58s* (Астроўскі 24, с. 46); *гаспадаркі, якія маюць меней 2 гектараў зямлі* (Астроўскі 28, с. 43), з той розніцай што правую пазіцыю пры кампаратыве займае кампанент з лічэбнікам або яго семантычным аналагам: ... *кілёметр павінен быць крыху карацей за вярсту* (Пераўман 25, с. 16); *Звярніце ўвагу, што з восені яе наліваюць не больш чвэрткі шклянкі, а к вясне шклянчкі амаль поўныя* (Румін 36, с. 35). Такі тып выражае **ўласна-колькаснае (квантытатыўнае)** значэнне.

Градацыйныя колькасныя і ўласна-колькасныя канструкцыі аб'яднаны квантытатыўнай семантыкай, агульнымі канструкцыйнымі ўласцівасцямі, што і дазваляе прадстаўляць іх у межах адной класіфікацыі. Гэта, у сваю чаргу, дапаможа комплексна разгледзець асаблівасці навуковага стылю і выявіць спецыфіку катэгорый параўнання (кампаратыўнасці) і колькасці (квантытатыўнасці). Заўважым, што даследчыкамі функцыяльнага напрамку прызнаецца непасрэдная сувязь паміж аспектамі параўнання і колькасці як узаемазвязанымі і ўзаемазалежнымі [19, с. 3, 129, 163]. Для ілюстрацыі сувязі катэгорый ступені параўнання і колькасці прывядзем прыклады з падручніка М. Грамыкі «Пачатковая географія» 1925 г., якія змешчаны на адной старонцы выдання: *Гэтыя мясцовасці ляжаць на 200–250 мэтраў вышэй за мора; Узгоркам завецца частка земнай паверхні, якая падымаецца над мясцовасцю, але ня вышэй як 200 м. над роўнем мора; Калі ўзгорак вышэй за 300 м. над роўнем мора, яго будзем зваць гарой* (Грамыка 25, с. 26). Канструкцыю з першага сказа мы кваліфікуем як **градацыйную колькасную**, адзінкі з наступных сказаў выражаюць **ўласна-колькасныя** адносіны. Тым не менш першы прыклад лёгка можа быць трансфармаваны на ўзор ўласна-колькасных канструкцый (*Гэтыя мясцовасці ляжаць вышэй 200–250 мэтраў над роўнем мора*), што сведчыць пра цесныя ўзаемадачынненні градацыйных колькасных і ўласна-колькасных канструкцый з кампаратывам.

У беларускай лінгвістычнай навуцы параўнальны і колькасны віды канструкцый з кампаратывам прыметніка або прыслоўя даследаваліся ў аспекце сінтаксісу, у тым ліку з прыцягненнем дыяхранічных звестак пачатку ХХ ст. Так, у даследаванні Т. Я. Шэмет названыя значэнні апісваюцца ў асобных раздзелах, прычым канструкцыі параўнальнага тыпу прадстаўлены адзінкамі наступнай структурнай схемы: кампаратыў + сродак параўнання + прадмет параўнання [11, с. 15]. Прыклады з лічэбным удакладненнем тыпу *Аказалася, што сярод тых, якія многа п'юць, хварэла на сухоты ў 9 раз болей, чымся сярод цывярозых сялян* (Цвікевіч 27, с. 32), якія мы кваліфікуем як градацыйнае колькаснае параўнанне, у згаданай працы прыводзяцца ў раздзеле канструкцый з параўнальнымі адносінамі, аднак асобна не вылучаюцца, магчыма, з той прычыны, што крыніцай даследавання паслужылі тэксты перыядычнага друку і інтэрнэт-прасторы. Можна дапусціць, што для названых сфер колькасныя звесткі выступаюць важным складнікам, але не настолькі істотным, анталагічным, як для сферы навукі і навуковай камунікацыі: у літаратуры адзначаецца істотная роля колькасных даных для навуковага стылю і шырокае ўжыванне лічэбнікаў [12, с. 139]. Такім чынам, функцыянальна-стылістычны аспект выступае важным фактарам пры даследаванні моўных з'яў, ад уліку якога залежыць распрацоўка тэарэтычных і практычных пытанняў, у прыватнасці стылявую прыналежнасць крыніц даследчага матэрыялу варта мець на ўвазе пры пабудове класіфікацый моўных структур.

Для навуковага стылю 1920–30-х гг. таксама ўласцівыя канструкцыі з кампаратывам, якія выражаюць **значэнне найвышэйшай ступені (суперлятыва)** і адносяцца да градацыйнага параўнання. У плане формы адзінкі з такім значэннем неаднародныя і рэалізуюцца канструкцыямі як з вышэйшай ступенню параўнання (*Яравы ячмень менш за ўсякае іншае збожжа патрабуе цяпла* (Кацаўраў 25, с. 3); *Мэтальвая прамысловасць у Беларусі была развіта слабей ад іншых галінаў* (Смоліч 24, с. 68)), так і з найвышэйшай ступенню, утрымліваючы пры гэтым сродкі параўнання, ўласцівыя канструкцыям з кампаратывам (*Падлічэнне прыбытку ад транспарту найболей цяжка, чым ад усіх галін і найбо-*

лей павінна выклікаць спрэчак (Гарэцкі 26, с. 77); **Найцікавейшыя** па сваёй апрацаваннасці **ад усіх дагавораў** – гэта смаленскія дагаворы (Ігнатоўскі 21, с. 32)).

З формамі найвышэйшай ступені параўнання суадносяцца структуры са значэннем **элятыва**, якія таксама прадстаўлены ў тэкстах навуковага стылю 1920–30-х гг. Як адзначаюць даследчыкі, элятыў можа разумецца як безадноснае да параўнання значэнне вялікай, высокай ступені прыметы, як значэнне гранічнай ступені, або як два гэтыя значэнні ў комплексе [20, с. 38; 19, с. 111]. Паводле часцінамоўнай прыналежнасці элятываў увага даследчыкаў у першую чаргу звяртаецца на прыметнікі. Аднак, як паказваюць матэрыялы нашай картатэкі, гэты від значэння можа вылучацца не толькі ў ад’ектыўных, але і ў адвербіяльных⁵ кампаратыўных форм. Напрыклад, супаставім сказы, якія ўтрымліваюць словазлучэнні з формамі вышэйшай ступені параўнання: 1) *Месяц бліжэй ад усіх іншых св’яцілаў знайходзіцца ад зямлі* (Астроўскі 24, с. 41); *Засяваць трэба яго вельмі рана, раней усяго іншага азімага збожжжа* (Кацаўраў 25, с. 19); 2) *К групе марудна фільтруючыхся глін з дысперсіднага пункту гледжання павінны адносіцца раней за ўсё багатыя калоднымі ўтварэннямі ўзоры 14* (Ермоленко-1 36, 9); *З кіслот вы, мабыць, бліжэй за ўсё знаёмы з уксуснай, якой сталовы уксус абавязан сваім смакам* (Румін 36, с. 14). Першыя з прыведзеных сказаў выражаюць суперлятыўную семантыку, кампаратыў у іх ужыты ў прамым значэнні, другія – элятыўную з кампаратывам у пераносным значэнні. Такім чынам, лексічнае значэнне прыслоўя ў форме вышэйшай ступені параўнання ўплывае на значэнне сінтаксічнай канструкцыі⁶.

Канструкцыі элятыўнага тыпу ў навуковым стылі служаць для выражэння гіпотэзы, дапушчэння (*Трэба думаць, што тут скарэй за ўсё хронолёгічная памылка* (Шпілеўскі 29, с. 2); *ураджаі як быццам падняліся, але баржджэй усяго з прычыны спрыяючых мэтрэолёгічных варункаў* (Смоліч 24, с. 32), могуць выдзяляцца коскамі нахштальт пабочных канструкцый са значэннем рознай ступені ўпэўненасці (*Такім чынам, калі ў 1530 годзе Скарына меў патрэбу ў новым друкары, – дык патрэба гэтая, хутчэй за ўсё, выклікалася жаданнем не абмяжоўвацца ў сваёй наступнай, падрыхтаванай да друку кніжцы адной толькі орнамэнтальнай графікай* (Шчакаціхін 26, с. 16); *Найбольш авечак у Смаленшчыне ... што тлумачыцца, баржджэй усяго, уплывам Беластоцкіх суконных фабрык, для якіх быў бы вельмі пажаданым мясцовы сырэц – воўна* (Смоліч 24, с. 46)). Матэрыялы таксама паказваюць, што камунікатыўнае прызначэнне кампаратыва са значэннем элятыва – даць параду, настаўленне, што асабліва актуальна для навучальнага і папулярнага падстыляў. На рэкамендацыйны характар указваюць інфінітывы, безасабова-прэдыкатыўныя словы, да якіх адносіцца кампаратыўнае словазлучэнне: *Лепш за ўсё сеяць проса другою расьлінаю пасяля ўгноення* (Кацаўраў 25, с. 43); *Лепей усяго ня трэба шкадаваць часу і ў сухую пагоду прасушыць насенне* (ЗСУ 29, с. 45); *а ключ к раізнню такіх пытанняў, як хімічная сувязь, трэба шукаць раней за ўсё ў электрычнай прыродзе вешчства* (Ермоленко-3 36, с. 47).

Навуковыя тэксты даследуемага перыяду ўтрымліваюць разнастайныя сінтаксічныя адзінкі, якія ў плане зместу могуць быць прадстаўлены ўласна-суперлятыўным значэннем, а таксама экспрэсіўнымі канструкцыямі з кампаратывам, напрыклад, у форме рытарычных пытанняў і так званых псеўдаадмоўных структур (*Ціж есць што даражэй гэтаго?* (Жылуновіч 20, с. 284); *Ляпей матчынага малака – для дзіцяці няма і нічога ня можа быць* (Цьвікевіч 24, с. 16); *Нічога не можа быць прасцей за тую мысль, якая пакладзена ў аснову гэтага праекта – рухацца, кіруючыся ў пустой прасторы без апоры* (Перэльман 33, с. 35); *Няма нічога лягчэй і прасцей, як ачысціць яйка, не разбіваючы яго шкарлупы* (Румін 36, с. 75)), якія звычайна адносяцца да суперлятыўных⁷, аднак, калі звярнуць увагу на тое, што суб’ект сказа, які выступае граматычным аб’ектам параўнання, не прадугледжвае аперацыі параўнання або супастаўлення (яна адмаўляецца ў сказе), то канструкцыі выражаюць не столькі суперлятыўнае, колькі элятыўнае значэнне⁸, якое адносіцца да выразных ўзмацняльна-экспрэсіўных сродкаў. Паколькі элятывы не выражаюць ідэі параўнання, а характарызуюць высокую або нізкую ступень інтэнсіўнасці прыметы безадносна да параўнання, служаць для выражэння гіпотэзы і парады, канструкцыі з элятывам адносяцца да **стылістычнага параўнання**, у тым ліку дзякуючы свайму ўзмацняльна-экспрэсіўнаму зараду. Здольнасць элятываў выражаць высокую ступень інтэнсіўнасці дазваляе залічваць іх да сродкаў градацыйнага значэння.

⁵ «Граматыкай беларускай мовы» 1966 г. зафіксавана паступовае набліжэнне словазлучэнняў з прыслоўямі ў форме вышэйшай або найвышэйшай ступені параўнання з займеннікам усіх (усіх) «да своеасаблівых аналітычных форм ступеней параўнання з элятыўным значэннем» [13, с. 247].

⁶ У прыватнасці, адносна ўкраінскай мовы Т. С. Баран указвае на тое, што прыметнікі і прыслоўі рэалізуюць суперлятыўную семантыку выключна пры ўжыванні ў прамым значэнні (гл.: Баран Т. С. Система средств выражения степени признака в украинском языке: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Киев, 1987. С. 19).

⁷ Гурскі М. І. Параўнальная граматыка рускай і беларускай моў. Фанетыка і марфалогія. Мінск: Выш. шк.; 1972. С. 145–146; Воронников Ю. Л. Функционально-грамматическая сфера градационности признака в современном русском языке: автореф. дис. ... канд. филол. наук. М., 1987. С. 19 (гл. таксама [9, с. 331–332]).

⁸ Указанне на элятыўны від значэння канструкцый з кампаратывам прыметніка, калі ў сказе ўжываецца адмоўнае, няма, утрымліваецца ў першым томе «Граматыкі беларускай мовы» 1962–1966 гг. (с. 164).

У навуковых тэкстах зафіксаваны таксама сінтаксічныя канструкцыі з кампаратывам са значэннем **стылістычнага параўнання**, у якіх на першы план выступае не адлюстраванне лагічнага прыёму параўнання, а адценне ўзмацнення пры характарыстыцы аб'екта параўнання з дапамогай элемента *больш чым* (*Беларусь яшчэ хавае у сабе шмат неведомых каштоўнасцяў, што маюць больш чым гістарычнае значэнне* (Іпэль 25, с. 25–26), пошук больш адпаведнай характарыстыкі для аб'екта (*Забастоўка была гэтая хутчэй політычнаю, чымся эканамічнаю, бо была яна пакіравана проці «рабочых кніжак», змяшчаўшых у сабе тэкст закону аб карах за забастоўкі* (Дыла 24, с. 127)), вобразнае параўнанне (паводле Ю. Л. Варатнікова, гэта псеўдакампаратыўныя канструкцыі⁹) (*Чары яго былі мацней ланцугоў* (Ігнатоўскі 21, 22), устанаўленне тоеснасці або аднолькавай ступені праяўлення прыметы праз адмаўленне (*...з эканамічнага боку ўсе яны пакуль не больш паспяховы, чым спробы старажытных алхімікаў ператварыць у золата танныя металы* (Румін 36, с. 32)). Апошнія ў навуковай літаратуры адносіцца да экватыва (выражае адносіны роўнасці) параўнання¹⁰, тым не менш мы залічваем гэтыя канструкцыі ў групу стылістычных параўнанняў, улічваючы спецыфіку навуковага стылю і пазнавальнай дзейнасці, дзе істотным выступае не столькі ўстанаўленне роўнасці, колькі выяўленне адрозненняў аб'ектаў, якія падлягаюць параўнанню. Да канструкцый стылістычнага параўнання адносяцца таксама адзінкі з выразамі *больш таго, менш таго* і падобныя, якія ўжываюцца ў навуковых тэкстах са стылістычнай устаноўкай на ўзмацненне ўсяго зместу выказвання: *Тут адна з прычын, чаму вялікія словы і ідэі засталіся словамі і ідэямі і – што горш таго, надакучылі* (Піотуховіч 25, с. 28); *...хэмія шырока скарыстана ў вайскавай справе для вырабу пораху і іншых выбуховых матэрыялаў, а часткай ужывалася і таго раней, калі з яе дапамогай палілі варожыя судны* (Румін 28, с. 31); *Больш таго! На кусце белых руж на вашаму жаданню адна з іх можа ў момант ператварыцца ў чырвоную* (Румін 36, с. 104). Дарэчы, у даследаваннях па сінтаксісе рускай і беларускай моў адзінкі *мала таго, больш таго, горш таго, хутчэй...* чым залічваюцца да градацыйных злучнікаў (у сэнсе суадносін па ступені значнасці, ісціннасці або адпаведнасці таму, пра што паведамляецца ў сказе). Адзначаецца, што яны ўласцівыя ў большай меры рускай мове, чым беларускай¹¹ [21, с. 134–135]. На магчымы інтэрферэнцыйны характар канструкцыі тыпу *больш таго* ўказвае адсутнасць прыназоўніка пасля кампаратыва ў навуковых тэкстах 1920–30-х гг. Заўважым, што ў нашай картатэцы ў гэтым тыпе адзінак стылістычнага параўнання не зафіксавана ўжыванне з прыназоўнікам.

Вылучэнне канструкцый са значэннем **стылістычнага параўнання** ў навуковым стылі дазваляе сцвярджаць, што катэгорыя ступені параўнання ўдзельнічае ў рэалізацыі стылістычных мэт выказвання, а таму можа разглядацца значна шырэй за граматычную катэгорыю, якая выражае пазнавальную і лагічную аперацыю параўнання.

У дадатак да пералічаных вышэй сінтаксічных адзінак, якія выкарыстоўваюцца ў навуковых тэкстах, спарадычна ўжываюцца канструкцыі з кампаратывам, якія выражаюць **абмежавальна-параўнальнае значэнне** пры дапамозе прыназоўніка *замест*, злучальнага супастаўляльнага злучніка *а* з адмоўем *не*: *Усякая-ж тэма, якая даецца або навязваецца дзецям, на жаль, разьлічае больш на гэты формальны момант, а не на свабодную творчасць* (Міцкевіч 26, с. 109); *...на Беларусі-ж замест буйнае фабрычнае прамысловасці больш разьвіта прамысловасць, абкладзеная акцызам* (Гарэцкі 26, с. 119).

Класіфікацыя адзінак з кампаратывам. Праведзены аналіз канструкцый з кампаратывам паводле відаў значэння дазваляе размеркаваць іх наступным чынам:

1. Значэнне градацыйнага параўнання:

1.1. Градацыйнае ўласна-якаснае: *яны больш клапацяцца аб сваіх уласных справах, чымся аб справах цэрквы* (Ігнатоўскі 21, с. 76); *Літара ё азначае ненаціснуты гук або шырэішы за ё* (Тарашкевіч 21, с. 49); *Рабочая кляса... была ворагам больш небяспечным, чымсяці політыка ўраду* (Пічэта 24, с. 90); *З раўнання (48) яшчэ лягчэй ніж з папярэдняга можна бачыць усе ўласцівасці гэтай крывой* (Дыдырка 32, с. 59);

1.2. Градацыйнае колькасна неакрэсленае: *Трата ад выдзірання бараною жыта будзе ўсё-ж такі меншай, чымся ад забараноўкі сзрадзі* (Карм 22, с. 12); *гэтыя целы лягчэйшыя ад вады* (ЗСУ 29, с. 32); *Тарфяны гной дае большую прыбаўку ўраджаю супроць саломістага* (Дарожкін 36, с. 10);

1.3. Градацыйнае колькаснае: *першы зборнік у Літоўска-Беларускім гаспадарскай выйшаў раней, як зборнік у Маскоўскім гаспадарскай на 29 гадоў* (Ігнатоўскі 21, с. 62); *а абыйма ў 1300 разоў большае ад абыйма* зямлі (Астроўскі 24, с. 62); *каменнага вугалю мяркуюцца здабыць на 18 проц. больш, чым у мінулым годзе* (Сагаловіч 33, с. 61);

⁹Воротников Ю. Л. Функционально-грамматическая сфера градационности признака в современном русском языке. М., 1987. С. 10.

¹⁰Там жа. С. 13–14.

¹¹М. В. Абабурка сярод прыкладаў беларускіх і рускіх фразеалагізмаў, якія не прымаюць удзелу ва ўтварэнні кампаратыўных форм, прыводзіць рускі варыянт *более того*, якому не паддаецца беларускага адпаведніка (гл.: Абабурка М. В. Параўнальная граматыка беларускай і рускай моў. Мінск: Выш. шк.; 1992. С. 145).

1.4. Значэнне найвышэйшай ступені (суперлятыўнае): ...*гэта* – *плянэта-волат*, які па сваёй масе *шмат большы, чымсь усе плянэты* разам узятых (Астроўскі 24, с. 62); *Палескія прасторы з іх рэдкім насяленьнем, з найменш выкарыстанымі, чым дзе ў Беларусі, прыроднымі багаццямі* (Смоліч 25, с. 159); *У якім з прыведзеных ніжэй злучэнняў, ужываемых у якасці ўзнаенняў, знаходзіцца больш за ўсё азота* (Гольдфарб 36, с. 16);

2. Уласна-колькаснае значэнне: *Каб падняць цяжар, павялічым трошкі сілу мускулаў (вышэй за 25 kg)* (Трэпка 22, с. 81); *Працяг часу для сонешняга зацьменьня рэдка калі даходзіць 5-6 хвілін і ня можа быць наагул большы, чымсь 7m58s* (Астроўскі 24, с. 46); *мэтр, як мы ведаем, менш за 1 1/2 ары.* (Перэльман 25, с. 22);

3. Стылістычнае параўнанне:

3.1. Элятыўнае значэнне: *Дзеля таго, што больш усяго магчыма дапушчэнне, што цэнтр згушчэння ня будзе саўпадаць з цэнтрам туманнасьці* (Астроўскі 24, с. 73); *Лепш усяго карыстацца экватарыяльнаю сыстэмаю координат* (Сьветабуд 28, с. 24); *Шляхта, найраней за ўсё, кіруючы стан* (Ігнатюскі 21, с. 82);

3.1.1. Псеўдаадмоўныя канструкцыі: *Мікалай I ня змог прыдумаць нічога разумнейшага, як перанясці яго навуковыя каштоўнасьці ў Кіеў* (Ігнатюскі 21, с. 110);

3.1.2. Псеўдапытальныя канструкцыі: *Ці можа быць горшае калецтва, як сылепата!* (Цьвікевіч 27, с. 4);

3.2. Псеўдапараўнанне: *Акружаючыя сталі ўпэўняць рыцара, што ён ужо нясецца па наветры «быстрых стрэл»* (Перэльман 36, с. 7).

3.3. Пошук адпаведнай характарыстыкі для аб'екта: *Самае слова «Крывэ» хутчэй можна разумець як уласнае імя наважанага ў ліцьвіноў жраца, чым агульную назву асобы, меўшай такую вялікую ўладу* (Ігнатюскі 21, с. 38); *Разглядаючы старадаўніх ідэй глыбокае мінуўчыны скарэй належыць да філэзофіі, чым астраноміі* (Астроўскі 24, с. 70);

3.4. Узмацненне зместу выказвання: *Больш таго, мы зусім упэўнены, што пасьпях і далейшы росквіт будуць забяспечаны нашай справе, калі нашы слухачы дапамагуць нам у гэтым* (ЗСУ 29, с. 4);

3.5. Узмацненне пры характарыстыцы аб'екта параўнання: *Такія лекцыі пісьма будуць болей, чым лекцыямі чытаньня* (Міцкевіч 26, с. 35); *вуніа 1386-га году была больш, чым дынастычна-пэрсональна* (Ігнатюскі 21, с. 55);

3.6. Тоеснасьць з выкарыстаннем адмаўленьня: *добра дыхаць ня менш патрэбна, як добра есьці* (Румін 28, с. 53); *Хлёрная вада беліць ня горай ад хлёру* (Румін 28, с. 39);

4. Абмежавальнае значэнне: *Лепш формуляваць тэму ў форме пытаньня, а ня ў форме катэгорычнага палажэньня* (Міцкевіч 30, с. 104).

Прыёмы стылістычнага параўнання характарызуюцца найбольшай разнастайнасьцю, што абумоўлена камунікатыўным заданнем канструкцый з кампаратыўнымі формамі, якое заключаецца ў стварэнні дадатковай вобразнасці, экспрэсіі, узмацненні зместу сказа, выказванні гіпотэзы і настаўлення. Улічваючы распрацаваную класіфікацыю значэнняў, якія могуць выражацца канструкцыямі з формамі вышэйшай ступені параўнання прыметніка або прыслоўя, варта заўважыць, што кампаратыў можа разглядацца шырока: як сродак выражэння не толькі градацыйнага параўнальнага, колькаснага значэння, але і ўзмацняльна-экспрэсіўнага (элятыўнага). Матэрыялы навуковага стылю беларускай мовы 1920–30-х гг., якія раней не прыцягваліся для даследавання канструкцый з кампаратывам, могуць дапамагчы ў вырашэнні гэтай праблемы.

Колькасны аналіз. Вынікі даследавання дазваляюць правесці колькасны падлік для ўдакладнення спецыфікі канструкцый з кампаратывам у навуковым стылі беларускай літаратурнай мовы 1920–30-х гг.

Табліца 1

Колькасныя паказчыкі па відах значэння,
якія выражаюць канструкцыі з кампаратывам

Table 1

Quantitative indicators by the types
of the comparative constructions meaning

Значэнне	Колькасць адзінак	Удзельная вага, %
Градацыйнае параўнанне	1458	68,7
уласна-якаснае	439	20,7
колькасна неакрэсленае	565	26,6
колькаснае	359	16,9
суперлятыўнае	95	4,5

Працяг табл. 1
Continuation table 1

Значэнне	Колькасць адзінак	Удзельная вага, %
Уласна-колькаснае	449	21,1
Стылістычнае параўнанне	213	10
Абмежавальнае	5	0,2
Усяго	2125	100

Градацыйнае параўнанне істотна пераважае сярод астатніх відаў канструкцый, што абумоўлена лінгвістычным статусам катэгорыі ступеней параўнання прыметніка і прыслоўя, паколькі кампаратыўныя формы накіраваны на выражэнне семантыкі градацыі – большай або меншай ступені інтэнсіўнасці праяўлення прыметы. Можна меркаваць, што метады градуальнага супастаўлення для навуковага стылю пры апісанні аб'ектаў даследавання з'яўляецца аптымальным, паколькі дапамагае дэталёва ахарактарызаваць прадмет не толькі праз наяўнасць або адсутнасць пэўных рыс, але дазваляе супаставіць аб'екты, адзначыць розніцу ў выражэнні прыметы, акрэсліць ступень яе інтэнсіўнасці, колькасную меру з прыцягненнем звестак адносна часу і месца праяўлення характарыстык. Такім чынам, аб'ект атрымлівае ўсебаковае апісанне з улікам дробных спецыфічных дэталей. Прыём градацыі выступае вядучым пры навуковым апісанні граматычных з'яў, напрыклад, ён ляжыць у аснове тэорыі марфалагічных катэгорый А. У. Бандаркі, які адзначаў большую гнуткасць градуальнага прынцыпу ў параўнанні з антанімічным супрацьпастаўленнем [22, с. 75]. Дарэчы, канструкцыі з абмежавальным значэннем, у якіх выкарыстоўваецца прынцып супрацьпастаўлення, як бачна з табл. 1, прадстаўлены ў навуковым стылі найменш з усіх відаў адзінак з кампаратывам.

Сярод адзінак са значэннем градацыйнага параўнання пераважаюць канструкцыі з **колькасна неакрэсленым параўнаннем**, пасля якіх паводле частотнасці прадстаўлены **градацыйныя ўласна-якасныя** канструкцыі. Гэта тлумачыцца граматычнай і семантычнай прыродай кампаратыва (форма непасрэдна выражае працэс і вынік супастаўлення аб'ектаў або аднаго аб'екта ў развіцці), а таксама ахарактарызуе навуковы стыль 1920–30-х гг., у тэкстах якога пераважаюць акрэсленыя тыпы градацыйных канструкцый. Тым не менш доля сінтаксічных канструкцый з **уласна-колькасным** значэннем у тэкстах навуковага стылю прыкладна такая ж, як і **ўласна-якасных** адзінак – амаль 21 %, у чым можна бачыць адносную раўнавагу ў перадачы кваліфікацыйнай і квантытатываўнай семантыкі. **Градацыйныя колькасныя** словазлучэнні з кампаратывам складаюць з улікам акруглення 17 %. Па-першае, такая статыстыка яшчэ раз пацвярджае меркаванне пра істотную ролю лічбавых даных для навуковага стылю як сродку канкрэтызацыі і доказу звестак, а таксама пераканання чытача. Па-другое, перавага канструкцый, якія не ўтрымліваюць лічбавы кампанент (градацыйныя колькасна неакрэсленыя, градацыйныя ўласна-якасныя), над адзінкамі, якія ўтрымліваюць паказчыкі дакладнай колькасці – лічэбнікі або іх семантычныя аналагі, тлумачыцца тым, што сінтаксічныя структуры з кампаратыўнымі формамі непасрэдна выражаюць семантыку супастаўлення, павышэння або паніжэння меры, гэта значыць прызначэнне такіх канструкцый у навуковым маўленні, як ужо было адзначана вышэй, – эксплікацыя градацыі. У сваю чаргу колькасныя паказчыкі ў навуковым стылі могуць уводзіцца і іншымі спосабамі на тэкставым узроўні, напрыклад праз выкарыстанне табліц, прывядзенне формул і разлікаў і г. д. Даволі часта лічбавы складнік уводзіцца ў дужках або пасля двукроп'я ў сказы, якія ў сваёй структуры ўтрымліваюць сінтаксічныя канструкцыі з формамі ступеней параўнання: *Крыху пазней ад Лівонскага ордэну (1225 г.) пры Балтыцкім моры, паміж Нёманам і Віслай, на землях літоўскага плямёння Прусаў абсеўся другі духоўна-рыцарскі ордэн – Тэўтонскі* (Ігнатоўскі 21, с. 41); *Раней за яе выйшлі з друку толькі нямецкая біблія (1445 г.) і чэская біблія (1488 г.)* (Ігнатоўскі 21, с. 64); *Чорнае мора болей за нашу Беларусь (500 км. шырыні ды болей 1.000 км. даўжыні)* (Грамыка 25, с. 95); *Таварнасьць бульбы ў Эўр. Расіі (19,1 %) вышэй, чым на Беларусі (13,3 %)* (Гарэцкі 26, с. 108); *Клубні тапінамбура больш вадзяністыя (79,6 проц.), чым бульба (75,1 проц.)* (Ярмашэвіч 35, с. 13); *Па сапраўдных-жа перастраўляемых бялках клубні тапінамбура стаяць вышэй бульбы: 0,4 супроць 0,1 проц.* (Ярмашэвіч 35, с. 13).

Прыведзеныя вышэй прыклады адносяцца паводле значэння якраз да **градацыйнага колькаснага неакрэсленага і градацыйнага ўласна-якаснага** параўнанняў. Такім чынам, лічбавы складнік, хоць непасрэдна і не ўваходзіць у склад канструкцыі з кампаратывам, але ўключаны ў структуру сказа. Магчыма, па гэтай прычыне пазіцыя для ўвядзення колькасці пры градацыйным колькасна неакрэсленым кампаратыве адкрыта, але не запоўнена. Дапушчальна, што словазлучэнні, якія не ўтрымліваюць колькаснага ўдакладнення тыпу *наколькі / у колькі разоў*, выкарыстоўваюцца для акцэнтавання ўвагі не на колькасных зменах, а на саміх адрозненнях у характарыстыцы аб'ектаў, якія параўноўваюцца.

У навуковым стылі 1920–30-х гг. таксама сустракаецца **градацыйнае колькаснае** параўнанне з дадатковым лічэбнікам у структуры сказа: *У працаёмістых гандлёва-прамысловых расьлінах доля паноў на Беларусі ў два разы меншая, чым доля ў збожжы: 5 % супроць 9,6 %* (Гарэцкі 26, с. 100); *...прыходзіцца падымацца... на вышыню 4,39 м. (у два разы большую, чым да ніжніх)* (Ефім'яў 29, с. 27); *Паводле агульнага падліку, у БССР штогод гіне 1 млн. тон бульбы, г. зн. у два разы больш, чым перапрацоўваецца на заводзе* (ЦБС 30, с. 13). Хутчэй за ўсё прыведзеныя структуры служаць для акцэнтацыі змен даных, якія могуць не заўважацца, калі не правесці падлікі і супастаўленне з удакладненнем *наколькі / у колькі разоў*. Гэта ў сваю чаргу аказвае ўздзеянне на чытача, дазваляе аблягчыць успрыманне навуковай інфармацыі.

З пункта гледжання значнасці лічбавых даных для навуковай функцыянальнай разнавіднасці паказальна, што на ўзроўні сказа лічэбнікі могуць адносіцца ў тым ліку да суперлятыўных словазлучэнняў і адзінак са значэннем стылістычнага параўнання: *Суб'ектыўныя скаргі рабочых: больш за ўсё рабочыя скардзіліся на змардаванасць (больш 85 %)* (Ефім'яў 29, с. 37); *Пазней за ўсё – да 1885 г. – утрымаўся гэты род зброі ў англійскіх калёніальных войсках* (Перэльман 33, с. 46); *Так, р. Прыпяць на працягу цячэння ад г. Пінску да свайго вусця мае ў летні межанны час значэнне ўхілу 0,000069, а ў час вясновай паводкі і таго менш – толькі 0,0000655* (Рагавы 33, с. 15). Гэта яшчэ раз указвае на істотную ролю лічбавых даных у навуковым стылі і сведчыць пра разнастайныя спосабы іх увядзення.

Праілюструем у табл. 2, як размеркаваны па падстылях сінтаксічныя адзінкі з кампаратывам.

Табліца 2

Размеркаванне па падстылях некаторых відаў канструкцый з кампаратывам, %

Table 2

Distribution by sub-styles of some kinds of constructions with comparative forms, %

Падстылі	Від значэння			
	Градацыйнае ўласна-якаснае	Градацыйнае колькасна неакрэсленае	Уласна-колькаснае	Градацыйнае колькаснае
Навучальны	29,6	33,3	23,4	51,2
Папулярны	31	27,6	37,9	32,9
Уласна навуковы	39,4	39,1	38,7	15,9
Усяго	100	100	100	100

Цікава, што паводле працэнтных суадносін па падстылях словазлучэнні з **градацыйным уласна-якасным параўнаннем** і канструкцыі з **уласна-колькасным** значэннем, якія паводле табл. 1 прадстаўлены ў навуковым стылі амаль аднолькава, дэманструюць павелічэнне колькасці ў напрамку ад навучальнага да ўласна навуковага падстылю. Доля **градацыйнага колькасна неакрэсленага параўнання** ўзрастае ад навукова-папулярнага падстылю да навучальнага і ўласна навуковага. Пры гэтым у тэкстах уласна навуковага падстылю гэтыя тры тыпы канструкцый прадстаўлены аднолькава – прыкладна па 39 %. **Градацыйныя колькасныя** канструкцыі ілюструюць адваротную дынаміку: іх колькасць узрастае ад уласна навуковага да папулярнага і навучальнага падстыляў. Такім чынам, мы можам назіраць пэўную раўнавагу ў размеркаванні адзінак з параўнальнымі формамі па падстылях. Так, уласна навуковая варыянтная разнавіднасць навуковага стылю ўтрымлівае прыблізна аднолькавую колькасць структур з **градацыйным уласна-якасным, колькасна неакрэсленым параўнаннем** і **ўласна-колькасным значэннем**, чым дасягаецца разнастайнасць у перадачы як градацыйнай параўнальнай, так і колькаснай семантыкі. Можна дапусціць, што сінтаксічныя адзінкі, якія выражаюць **градацыйнае ўласна-якаснае і колькасна неакрэсленае параўнанне** выкарыстоўваюцца ва ўласна навуковым падстылі для падвядзення вынікаў, канстатацыі факта перавагі аднаго аб'екта над другім, гэта значыць на тэкставым узроўні прадстаўлены ў межах заключэнняў, высноў, а разнастайныя спосабы ўвядзення колькасных і лічбавых звестак, у тым ліку з прыцягненнем канструкцый з **уласна-колькасным значэннем**, папярэднічаюць гэтаму, чым і ўраўнаважваецца перадача параўнальных і колькасных даных. Спецыфіка навуковага стылю (і ў большай ступені яго ўласна навуковай разнавіднасці) заключаецца ў тым, што звесткі, якія не паддаюцца ўласна-колькасным падлікам і лічбаваму градуіраванню, прадстаўляюцца пры дапамозе кампаратыва ў градуіраванай форме, што дазваляе адрасату лягчэй засвоіць інфармацыю, якая падаецца ў члянмай форме тыпу *аб'ект А большы/лепшы/вышэйшы за аб'ект В*.

Думаецца, **градацыйных колькасных** канструкцый ва ўласна навуковым падстылі найменш таму, што яны ўтрымліваюць дадатковую дэталізацыю і канкрэтызацыю ў выглядзе колькасных характарыстык паводле наступнай структурнай схемы: *кампарытыў + аб'ект параўнання + колькасны паказчык (наколькі? / у колькі разоў?)*. Яна больш актуальная для навучальнага і папулярнага падстыляў у параўнанні з уласна навуковай разнавіднасцю. У нашай картатэцы зафіксаваны наступныя канструкцыі, уласцівыя толькі навукова-папулярнаму і навучальнаму падстылям: ...*кожны сажань на 3 вяршкі даўжэй за кожныя 2 мэтры* (Перэльман 25, с. 8); *Старэйшы брат даў 1752 зл., серадольшы... зл., а малодшы ў 6 разоў меней, чымсь ягоныя браты разам* (Астроўскі 28, с. 39); *Гэта мерка ў 1000 разоў большая за літр і мільён разоў большая ад кубічнага сантымэтру* (ЗСУ 29, с. 29). Як бачна з прыведзеных прыкладаў, канструкцыі з кампаратывам выражаюць **ўласна-колькаснае** значэнне з выкарыстаннем элементаў **градацыйных колькасных** адзінак і носяць тлумачальна-даведачны і выразны дыдактычны характар, з прычыны чаго і выкарыстоўваюцца ў тэкстах навучальнай і папулярнай разнавіднасцей навуковага стылю.

Навукова-папулярны падстыль паводле разгледжаных у табл. 2 канструкцый займае прамежкавае становішча, аднак утрымлівае найменш адзінак, якія выражаюць **градацыйнае колькасна неакрэсленае параўнанне**, што магчыма патлумачыць неабходнасцю канкрэтызацыі і лічбавага ўдакладнення для нагляднасці ў перадачы звестак і пераканання чытача. Гэтым мэтам якраз найбольш і адпавядаюць канструкцыі з **градацыйным колькасным і ўласна-колькасным** значэннямі. Навукова-папулярны падстыль паводле **ўласна-якаснага** параўнання набліжаецца да навучальнага, а паводле **ўласна-колькасных** канструкцый – да ўласна навуковага падстылю, у чым можна бачыць своеасаблівае прамежкавае становішча навукова-папулярнага тыпу сярод варыянтных разнавіднасцей навуковага стылю беларускай літаратурнай мовы 1920–30-х гг.

Сінтаксічныя канструкцыі з кампаратывам, якія выражаюць значэнне **найвышэйшай ступені параўнання**, у навуковым стылі беларускай літаратурнай мовы 1920–30-х гг. складаюць у агульнай колькасці 4,5 % і з'яўляюцца найменш прадстаўленай разнавіднасцю з усіх відаў адзінак **градацыйнага параўнання**, у склад якіх яны ўключаны. Гэта можна патлумачыць адметнай здольнасцю кампаратыва выражаць ідэю і аперацыю параўнання ў адрозненне ад суперлятыва, які ілюструе вынік гэтага супастаўлення. Сінтаксічныя канструкцыі з формамі сінтэтычнай і аналітычнай найвышэйшай ступені параўнання зафіксаваны ў матэрыялах нашай картатэкі, якія датуюцца 1921–1930 гг. Можна лічыць іх ужыванне традыцый 1920-х гг., адлюстраванай у тагачасных нарматывах, напрыклад у падручніку Б. Тарашкевіча: *3-ая ступень – найвышэйшая: найвялікшы, найзелянейшы, або самы зялёны, самы вялікі, ці за ўсіх найзелянейшы, ад усіх найвялікшы і г. д.* (Тарашкевіч 21, с. 25). Пасля 1930 г. намі зафіксаваны канструкцыі толькі з формамі вышэйшай ступені параўнання прыметніка або прыслоўя ў значэнні найвышэйшай (так званая аналітычная форма суперлятыва). Такім чынам, мы можам назіраць адметную тэндэнцыю, калі адбываецца пераарыентацыя ў сродках, якія адпавядаюць па форме і змесце (фармальна і семантычна суадносяцца з формамі найвышэйшай ступені), на канструкцыі, у якіх адсутнічае фармальна-семантычная адпаведнасць: па форме яны адпавядаюць вышэйшай ступені параўнання прыметніка і прыслоўя, а па значэнні – найвышэйшай¹².

Паказальнымі ў плане дынамікі з'яўляюцца суперлятыўныя канструкцыі з формамі кампаратыва і залежнымі ад іх назоўнікамі, якія паясняюцца спалучэннем займеннікаў *усякі другі, усякі іншы, які іншы*: *Як кармавая расьліна, палюшка дае больш, як усякія другія травы* (Карм 22, с. 16); *Адгэтуль больш, чым з якога іншае часткі Беларусі, сялянства выходзіць на зарабаткі* (Смоліч 24, с. 29); *Яравы ячмень менш за ўсё іншае збожжа патрабуе цяпла* (Кацаўраў 25, с. 3). Залежны ад кампаратыва назоўнік можа не прыводзіцца, і тады лексема ў форме вышэйшай ступені параўнання паясняецца таксама спалучэннем займеннікаў *хто-небудзь іншы, які іншы*: *Шляхціц больш захаваў культурна-нацыянальных традыцый, тыповай беларушчыны, як хто-небудзь іншы* (Лёсік 24, с. 101); *У часе даследавання гэтага глеба, больш чым якая іншая, была высушана канюшынай на глыбіню да 90 см* (Рагавы 33, с. 67). Канструкцыі такога тыпу, зафіксаваныя ў нашай картатэцы, ужываліся да 1933 г. уключна. Пасля 1933 г. у якасці паясняльных выступаюць сродкі, якія выкарыстоўваюцца на працягу ўсяго даследуемага перыяду 1920–30-х гг.: спалучэнні *ўсе іншыя, уся астатняя* або толькі адзін займеннік (*усё, увесь, іншы, другі*): *Гэтыя шклы выцягваліся больш роўнамерна і лепш за ўсе іншыя; першае і другое шклы цягнуліся таней* (Кітайгародскі-1 34, с. 22); *Земляная груша, як паша для свіней, стаіць вышэй іншых культур* (Ярмашэвіч 35, с. 14); *Гэты бак павінен быць пастаўлен вышэй усіх дамоў горада* (Фалееў 35, с. 37); *Пасадка прарошчанай бульбы для атрымання летняга ўраджаю павінна вытварацца*

¹² Суперлятыўныя канструкцыі, якія не суадносяцца фармальна і семантычна, лічацца спецыфічнымі і для сучаснай украінскай мовы (гл.: Баран Т. С. Система средств выражения степени признака в украинском языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.02. Киев, 1987. С. 13).

калгасам або соугасам у першую чаргу, г. зн. **раней пасадкі усёй астатняй бульбы** (Дарожкін 36, с. 25). У канцы 1930-х гг. пачынае выкарыстоўвацца ў якасці залежнага пры займенніку, якім кіруе кампаратыў, своеасаблівы аналаг займенніка – дзеепрыметнік *пералічаны*: ...*акажуцца значна лепшымі за ўсе пералічаныя тут сарты* (Дарожкін 36, с. 38). Такім чынам, калі да 1933 г. кола займеннікаў, залежных ад кампаратыва або назоўніка, які паясняе форму вышэйшай ступені параўнання, шырокае і разнастайнае, то пасля 1933 г. гэты пералік звужаецца. З канца 1930-х гг. ва ўжытак уваходзіць словазлучэнне *ўсе пералічаныя*, якое, можна меркаваць, з’яўляецца запазычаннем з рускай мовы.

У «Граматыцы беларускай мовы» 1966 г. адзначана элятыўнае значэнне ў канструкцый з кампаратывам або суперлятывам прыслоўя і залежнымі займеннікамі *ўсё і ўсіх* [13, с. 247]. У нашай картатэцы сярод канструкцый з кампаратывам прыметніка або прыслоўя зафіксаваны адзінкі суперлятыўнага характару з залежным займеннікам *усіх*: ...*лёгка распазнаць па яго роўнаму беламу сьвятлу, якое **ясьнейшае ад усіх** плянэтаў і зоркаў* (Астроўскі 24, с. 62); *Беларуская сьвіннья была цяжэйшая, чым **прамысловая**, ... і раптам зрабілася **лягчэй за іх усіх*** (Гарэцкі 26, с. 21); *Гэты бак павінен быць настаўлен **вышэй усіх** дамоў горада* (Фалееў 35, с. 37); *Прычына ў тым, што ірацінкі рухаюцца з рознай скорасцю: **быстрэй усіх** рухаецца свабодна падаючая* (Перэльман 36, с. 58). Элятывы з займеннікам у форме *ўсіх* не адзначаны ў навуковым стылі 1920–30-х гг. Магчыма, гэта звязана з тым, што множны лік займенніка ўказвае на множнасць аб’ектаў параўнання, а гэта, у сваю чаргу, уласціва канструкцыям, якія выражаюць суперлятыўнае значэнне. Такім чынам, матэрыялы навуковага стылю паказваюць, што ў канструкцыях суперлятыўнага характару ўжываецца займеннік *усіх*, а ў канструкцыях элятыўнага тыпу – займеннік *ўсё (ўсяго)*.

Прадставім у табл. 3 рамеркаванне адзінак з **суперлятыўным і элятыўным** значэннямі, а таксама ўдакладнім ужыванне канструкцый **стылістычнага параўнання** па падстылях.

Табліца 3

Канструкцыі з суперлятывам, элятывам
і стылістычным параўнаннем паводле падстыляў, %

Table 3

Superlative, elative constructions and stylistics
comparison by sub-styles, %

Падстыль	Суперлятывы	Элятывы	Стылістычнае параўнанне
Навучальны	25,3	33,8	32
Папулярны	40	48	49,3
Уласна навуковы	34,7	18,2	18,7
Усяго	100	100	100

Паводле статыстычных даных, навукова-папулярная разнавіднасць навуковага стылю ўтрымлівае найбольш канструкцый з суперлятыўным і элятыўным значэннем і, адпаведна, больш адзінак стылістычнага параўнання, у якім элятывы займаюць вядучыя пазіцыі. Канструкцыі элятыўнага характару выкарыстоўваюцца ў навукова-папулярным падстылі, як мы адзначалі вышэй, для таго каб выказаць параду, пераканаць чытача зрабіць выбар на карысць прапанаваных звестак, якія характарызуюцца з дапамогай элятываў як значныя і эфектыўныя: *Але **лепш за ўсё** кукурузу сеяць паміж дзвюма хлебнымі расьлінамі* (Кацаўраў 25, с. 60); *Для зручнасці запісаў ды ўліку **лепш за ўсё** ўсю вагу і вылічэнні запісаць на табліцу* (Качаткоў 29, с. 42). Канструкцыі са значэннем найвышэйшай ступені параўнання таксама выкарыстоўваюцца ў навукова-папулярным і навучальным падстылях з мэтай ўзмацнення і інтэнсіфікацыі, паколькі часта выступаюць як сінанімічныя для словазлучэнняў з галоўным словам прыметнікам або прыслоўем у так званай форме пазітыву і залежным ад іх інтэнсіфікатарам: *Засяваць трэба яго **вельмі рана, раней усяго іншага азімага збожжжа*** (Кацаўраў 25, с. 19); *займае ў ёй **дужа вялікія** прасторы, **большыя, чым у якой хаця іншай з сумежных старон*** (Смоліч 25, с. 158).

Ва ўласна навуковай разнавіднасці навуковага стылю, у адрозненне ад навукова-папулярнага падстылю, найменш элятываў, як і адзінак стылістычнага параўнання, паколькі асноўнае прызначэнне такога тыпу канструкцый – выражэнне дапушчэння і ўласнага меркавання з адценнем рознай ступені ўпэўненасці: *штогодні абшар угнаення дасягае 66,8 %, што магчыма тлумачыць ня толькі велічынёй увалу гною, які не такі ўжо і малы (1.200 пуд. на дзесяц.), а **хутчэй усяго** лепшай забяспечанасцю скацінай* (Матар’ялы 25, с. 209); ***Хутчэй за ўсё** – усе памянёныя намі кампазіцыі ўвасходзяць да нейка-*

га адзінага супольнага арыгіналу (Шчакаціхін 26, с. 15). Такім чынам, калі канструкцыі стылістычнага параўнання ў навукова-папулярным і навучальным падстылях прызначаны для пераканання чытача, то ва ўласна навуковай разнавіднасці навуковага стылю яны служаць для афармлення працэсу думкі, пошуку інфармацыі, што дазваляе паказаць даследчы характар навуковай работы. Такое своеасаблівае «запрашэнне» чытача да пазнавальнай дзейнасці актывізуе «псіхалагічную патрэбу чалавека ў пошукавай актыўнасці» [23, с. 178] і спрыяе лепшаму разуменню навуковага тэксту.

Колькасць канструкцый са значэннем суперлятыва ўзрастае ад навучальнага і ўласна навуковага да папулярнага падстылю. У сувязі з гэтым выглядае заканамерным, што для навучальнай і ўласна навуковай разнавіднасцей навуковага стылю больш актуальным выступае высвятленне розных адценняў супастаўлення, чым канстатацыя перавагі аб'екта над групай аб'ектаў, якая, у сваю чаргу, рэалізуецца больш актыўна ў навукова-папулярных тэкстах. Найбольшая колькасць канструкцый з суперлятыўным значэннем і значэннем стылістычнага параўнання ў навукова-папулярным падстылі тлумачыцца асноўным прызначэннем такіх адзінак – стварэннем дадатковай выразнасці і экспрэсіі.

Заклучэнне

Такім чынам, прааналізаваўшы колькасныя паказчыкі канструкцый з кампаратывам прыметніка або прыслоўя і іх размеркаванне паводле стылістычнай разнавіднасці, мы можам канстатаваць, што беларуская літаратурная мова ў 1920–30-я гг. была разгалінаванай, стылістычна аформленай нацыянальнай мовай. Калі ў нашаніўскі перыяд, як адзначаюць вучоныя, адбывалася фарміраванне толькі навукова-папулярнага падстылю¹³, то ў наступныя дзесяцігоддзі, за адносна кароткі прамежак часу беларуская літаратурная мова характарызуецца больш распрацаванай сістэмай стылістычных адзінак. У навуковым стылі пачынаюць проціпастаўляцца тры стылявыя разнавіднасці: уласна навуковая, навукова-папулярная і навучальная. Аднак працэс афармлення навуковага стылю і яго сродкаў у даследуемы перыяд не быў аднародным і завершаным, іерархія сродкаў знаходзілася ў стадыі ўдакладнення або пераразмеркавання, граматычныя адзінкі замацоўваліся за пэўным падстылем, дзе найлепш маглі рэалізаваць свой стылістычны патэнцыял.

У ходзе аналізу канструкцый з кампаратывам адзначана, што лексічнае значэнне прыслоўя ўплывае на тып параўнальнага значэння сінтаксічнай канструкцыі. Матэрыялы навуковага стылю беларускай літаратурнай мовы 1920–30-х гг. дазволілі адзначыць тэндэнцыю да элітывізацыі кампаратыва ў навукова-папулярнай разнавіднасці з мэтай парады і пераканання чытача. Даследаванне форм вышэйшай ступені параўнання прыметніка і прыслоўя ў навуковым стылі паказала, што сінтаксічныя канструкцыі з кампаратывам могуць выступаць у якасці стылеўтваральнага сродку, а катэгорыя ступені параўнання выкарыстоўваецца для рэалізацыі стылістычных мэт выказвання, а таму можа разглядацца як катэгорыя, якая выражае пазнавальную дзейнасць (параўнанне) і стварае стылістычны зарад выказвання. Вывучэнне структур з кампаратывам на матэрыяле навуковых тэкстаў дазволіла выявіць, што сінтаксічныя канструкцыі з формамі вышэйшай (і з некаторымі формамі найвышэйшай) ступені параўнання прыметніка або прыслоўя ў навуковым стылі рэалізуюць наступныя камунікатыўныя заданні: адлюстроўваюць пазнавальную аперацыю параўнання, прадстаўляюць яе вынік, выражаюць гіпотэзу, парад, робяць акцэнт на аб'екце або яго характарыстыцы. Акрамя таго, у выніку даследавання канструкцый з кампаратывам былі акрэслены некаторыя тэндэнцыі ў развіцці беларускай літаратурнай мовы 1920–30-х гг.: пасля 1930 г. адзначана пераарыентацыя ў суперлятыўных формах, якія не суадносяцца фармальна і семантычна; пасля 1933 г. зафіксаваны звужаны набор займеннікаў, якія паясняюць кампаратыў або залежны ад яго назоўнік.

Выяўленая сукупнасць сінтаксічных канструкцый з формамі вышэйшай ступені параўнання прыметніка або прыслоўя ў навуковым стылі беларускай літаратурнай мовы 1920–30-х гг. сведчыць пра тое, што матэрыялы навуковай функцыянальна-стылявой разнавіднасці літаратурнай мовы вызначаюць перыяду ўтрымліваюць значныя, яшчэ не апісаныя звесткі для таго, каб ясна і колькасна ахарактарызаваць спецыфіку фарміравання нацыянальнай беларускай мовы. Пры апісанні граматычных канструкцый неабходна ўлічваць функцыянальна-стылістычны аспект, які выступае важным фактарам пры распрацоўцы тэарэтычных пытанняў, удакладнення класіфікацыі моўных адзінак. Для навуковага стылю пры апісанні аб'ектаў даследавання метада градуальнага супастаўлення з'яўляецца семантычна і стылістычна абгрунтаваным, яго выкарыстанне дазваляе апісаць аб'ект па магчымасці поўна і ўсебакова. Розныя віды кампаратыўных форм так ці інакш прымаюць удзел у выражэнні градацыі: градацыйныя злучнікі, элітывы як безадносны да параўнання сродак градацыі, розныя віды стылістычнага параўнання. Увогуле, сродкі градацыі розных узроўняў моўнай сістэмы патрабуюць падрабязнага даследавання ў беларускім мовазнаўстве.

¹³ Гл., напрыклад: Мова «Нашай Нівы». Семантыка. Стылістыка / рэд. В. П. Лемцюгова. Мінск : Беларус. навука, 2014.

Скарачэнні

Астроўскі 24 – *Астроўскі Р.* Космографія. Вільня : Беларус. выд. таварыства, 1924; **Астроўскі 28** – *Астроўскі Р.* Арытмэтычны задачнік. Для 4, 5, і 6 аддзелаў пачатковых школ. Ч. 2. Вільня : Віл. выд-ва Б. Клецкіна, 1928; **Гарэцкі 26** – *Гарэцкі Г.* Народны прыбытак Беларусі. Менск : Выд-ва Дзяржплану Б.С.С.Р., 1926; **Гольдфарб 36** – *Гольдфарб Я. Л., Смаргонскі Л. М.* Задачы і практыкаванні па хіміі для сярэдняй школы. 3-е выд. Менск : Дзярж. выд-ва Беларусі : Вучпедсектар, 1936; **Грамыка 25** – *Грамыка М.* Пачатковая географія. Менск: Дзярж. выд-ва Беларусі, 1925; **Дарожкін 36** – *Дарожкін Н. А., Максімовіч М. М.* Як павялічыць ураджай бульбы. Менск : Выд-ва Беларус. акад. навук, 1936; **Дыдырка 32** – *Дыдырка У.* Цыркулярныя крывыя 3-га парадку // Пр. Беларус. дзярж. ун-ту. Фіз.-матэ. фак. 1932. № 26. С. 19–142; **Дыла 24** – *Дыла Я.* Соцыялістычны рух на Беларусі // Беларусь. Нарысы гісторыі, эканомікі, культурнага і рэвалюцыйнага руху / пад агул. рэд. А. Сташэўскага, З. Жылуновіча, У. Ігнатоўскага з дапамогай А. Смоліча, С. Некрашэвіча, Я. Пятровіча. Менск, 1924. С. 124–140; **Ермоленко-1 36** – *Ермоленко Н. Ф.* Фільтрацыйны аналіз, як дысперсоіданалітычны метада ацэнкі адсарбентаў // Вучоныя зап. 1936. № 28. С. 3–17; **Ермоленко-3 36** – *Ермоленко Н. Ф.* Гідратная тэорыя раствораў // Вучоныя зап. 1936. № 28. С. 35–52; **Ефім'яў 29** – *Ефім'яў С. М., Мішчэнка Б. Б.* Абследаванне рабочих бровару «Беларусь» у Менску. 3 клікі прафэсійных хвароб // Беларус. мэд. думка. 1929. № 2–4. С. 13–43; **Жылуновіч 20** – *Жылуновіч Д. Ф.* Беларуская літэратура (нарысы і агляды) // Курс белоруссоведения. Лекции, читанные в Белорусском народном университете в Москве летом 1918 года. М., 1918–1920. С. 258–288; **Жылуновіч 24** – *Жылуновіч З.* Беларускаяе пісьменства. Гістарычна-крытычны нарыс // Беларусь. Нарысы гісторыі, эканомікі, культурнага і рэвалюцыйнага руху / пад агул. рэд. А. Сташэўскага, З. Жылуновіча, У. Ігнатоўскага з дапамогай А. Смоліча, С. Некрашэвіча, Я. Пятровіча. Менск, 1924. С. 287–322; **ЗСУ 29** – Завочны сялянскі універсітэт / адк. рэд. праф. А. І. Кайгарадаў. Горкі : Друк. Акад.; 1929; **Ігнатоўскі 21** – *Ігнатоўскі У. М.* Кароткі нарыс гісторыі Беларусі. 2-е выд. Вільня : Выд-ва У. Знамяроўскага, 1921; **Іпэль 25** – *Іпэль А.* Беларускаяе мастацтва / пер. з нем. З. Гарбаўца, М. Каспяровіча. Віцебск: [б. в.], 1925; **Карм 22** – Кармовыя расьліны «Сырадэля» й «Пялюшка». Менск : Беларус. кооп.-выд. тав-ва «Адраджэньне», 1922; **Каспяровіч 25** – *Каспяровіч М.* Беларуская архітэктура / прадм. М. Шчакаціхіна. Віцебск : [б. в.], 1925; **Кацаўраў 25** – *Кацаўраў М.* Ячмень, авёс, проса, грэчка, кукуруза. Менск : Дзярж. выд-ва Беларусі, 1925; **Качаткоў 29** – *Качаткоў В.* Хмяі на службе сялянину. Менск : Беларус. дзярж. выд-ва, 1929; **Кашын 24** – *Кашын Н. В.* Фізыка. Першая ступень. Курс пабудованы на аснове лабараторных заняткаў. Ч. 1. М. ; Л. : Дзярж. выд-ва, 1924; **Кітайгародскі-1 34** – *Кітайгародскі І. І., Брэгман Н.* Выкарыстанне даламітаў БССР у механізаванай вытворчасці шкла // Мясцовая сыравіна ў шкляной вытворчасці. Вып. 3. Менск, 1934. С. 3–24; **Лёсік 24** – *Лёсік Я.* Культурны стан Беларусі к моманту Лютаўскае рэвалюцыі // Беларусь. Нарысы гісторыі, эканомікі, культурнага і рэвалюцыйнага руху / пад агул. рэд. А. Сташэўскага, З. Жылуновіча, У. Ігнатоўскага з дапамогай А. Смоліча, С. Некрашэвіча, Я. Пятровіча. Менск, 1924. С. 100–118; **Матар'ялы 25** – Матар'ялы абследавання тэхнікі сялянскай гаспадаркі / пад рэд. проф. С. Скандракова. Менск : Ін-т бел. культуры, 1925; **Міцкевіч 26** – *Міцкевіч К.* Мэтодыка роднае мовы. Менск : Дзярж. выд-ва Беларусі, 1926; **Міцкевіч 30** – *Міцкевіч К., Тэпін В.* Мэтодыка роднай мовы. Менск : Беларус. дзярж. выд-ва, 1930; **Перэльман 25** – *Перэльман Я. І.* Новыя і старыя меркі. Мэтрычныя меркі ў штодзённым жыцці й лягчэйшыя спосабы пераводу іх на расійскія. Менск : Дзярж. выд-ва Беларусі, 1925; **Перэльман 33** – *Перэльман Я. І.* Міжпланетавыя падарожжы. Асновы ракетнага лятання і зоркаплавання. Менск : НКЛП БССР : Дзярж. навук.-тэхн. выд-ва, 1933; **Перэльман 36** – *Перэльман Я. І.* Цікавая механіка. Менск : Дзярж. выд-ва Беларусі, 1936; **Піотуховіч 25** – *Піотуховіч М. М.* Францышак Багушэвіч як ідэоляг беларускага адраджэньня і як мастак // Пр. Беларус. дзярж. ун-ту. 1925. № 6/7. С. 19–34; **Пічэта 24** – *Пічэта У.* Клясавыя супярэчнасці ў Беларусі напярэдадні рэвалюцыі // Беларусь. Нарысы гісторыі, эканомікі, культурнага і рэвалюцыйнага руху / пад агул. рэд. А. Сташэўскага, З. Жылуновіча, У. Ігнатоўскага з дапамогай А. Смоліча, С. Некрашэвіча, Я. Пятровіча. Менск, 1924. С. 78–99; **Рагавы 33** – *Рагавы П.* Працы агра-глебавага інстытуту. Т. 2. Мінск : Выд-ва Беларус. акад. навук, 1933; **Румін 28** – *Румін В. В.* Забаўная хмяі. : пер. выбр. арт. / пад рэд. М. Грамыкі. Менск : Беларус. дзярж. выд-ва, 1928; **Румін 36** – *Румін В. В.* Цікавая хімія. Менск : Дзярж. выд-ва Беларусі, 1936; **Сагаловіч 33** – *Сагаловіч Г., Шкраба А.* Матэматыка для IV году навучання. Менск : Дзярж. выд-ва Беларусі, 1933; **Смоліч 24** – *Смоліч А.* Эканомічнае становішча Беларусі перад вайною і рэвалюцыяй // Беларусь. Нарысы гісторыі, эканомікі, культурнага і рэвалюцыйнага руху / пад агул. рэд. А. Сташэўскага, З. Жылуновіча, У. Ігнатоўскага з дапамогай А. Смоліча, С. Некрашэвіча, Я. Пятровіча. Менск, 1924. С. 22–77; **Смоліч 25** – *Смоліч А.* Тыпы географічных краявідаў Беларусі. Менск : Ін-т бел. культуры, 1925; **Сьветабуд 28** – *Міцкевіч А., Круталевіч А.* Асновы сьветабудовы : падручнік для тэхнікумаў і самаадукацыі. Менск : Беларус. дзярж. выд-ва, 1928; **Тарашкевіч 21** – *Тарашкевіч Б.* Беларуская граматыка для школ. Менск ; Вільня ; Бэрлін : Выд. тав-ва «Вываленне», 1921; **Трэпка 22** – *Трэпка А.* Фізыка. Курс VI класы гімназіі. Мэханіка. Цяпільня. Вільня : Віл. выд-ва Б. Клецкіна, 1922; **Фалееў 35** – *Фалееў Г. І., Перышкін А. В.* Фізіка. Ч. 1 : падруч. для 6-га класа сярэд. шк. 3-е выд. Менск : Дзярж. выд-ва Беларусі, 1935; **ЦБС 30** – Цэнтральная бульбяная станцыя. Да 1-ай усебеларускай выстаўкі сельскае гаспадаркі і прамысловасці / Беларус. навук.-даслед. ін-т сел. і ляс. гаспадаркі імя У. І. Леніна пры СНК БССР. Менск : Беларус. дзярж. выд-ва, 1930; **Цьвікевіч 24** – *Цьвікевіч І.* Гадаванне грудных дзяцей. Менск : Белтрэстдрук, 1924; **Цьвікевіч 27** – *Цьвікевіч І.* Што рабіць, каб доўга жыць. Менск: Беларус. дзярж. выд-ва, 1927; **Шпілеўскі 29** – *Шпілеўскі І. В., Бабровіч Л. А.* Мястэчка Койданава : адбітак з часоп. «Наш край» за 1929 г. № 2–4. Менск : [б. в.], 1929; **Шчакаціхін 26** – *Шчакаціхін М.* Гравюры і кніжныя аздобы ў выданьнях Францішка Скарыны : адбіта з юбіл. выд. «Чатырохсотлецце беларускага друку». Менск : Ін-т беларус. культуры, 1926. **Янчук 22** – *Янчук Н. А.* Нарысы па гісторыі беларускае літаратуры. Старадаўны пэрыяд : курс, прачыт. у Маск. ун-це / пад рэд. У. Дзяржынскага. Менск : Беларус. кооп.-выд. тав-ва «Адраджэньне», 1922; **Ярмашэвіч 35** – *Ярмашэвіч Я. М., Турок С. О., Шыперко Э. І.* Тапінамбур і цыкорыя – новыя віды сыравіны для харчовай прамысловасці. Менск : Дзярж. выд-ва Беларусі : Сельгассектар, 1935.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Крамко І, Юрэвіч А, Яновіч А. *Гісторыя беларускай літаратурнай мовы. Том 2.* Мінск: Навука і тэхніка; 1968. 342 с.
2. Кожина МН, Салимовский ВА, Котюрова МП, Важенова ЕА, Кириченко НВ, Трошева ТБ. *Очерки истории научного стиля русского литературного языка XVIII – XX вв. Том 1. Развитие научного стиля в аспекте функционирования языковых единиц различных уровней. Часть 1.* Кожина МН, редактор. Пермь: Издательство Пермского университета; 1994. 300 с.
3. Кожина МН, редактор. *Стилистический энциклопедический словарь русского языка.* Москва: Флинта; 2006. 696 с. Совместное издание с «Наука».

4. Кожина МН, Дускаева ЛР, Салимовский ВА. *Стилистика русского языка*. Москва: Флинта; 2008. 464 с. Совместное издание с «Наука».
5. Запрудскі СМ. *Беларускае мовазнаўства і развіццё беларускай літаратурнай мовы: 1920–1930-я гады*. Мінск: БДУ; 2013. 367 с.
6. Кулеш ГІ. Паняцце гістарычнай стылістыка: да праблемы вызначэння зместу. У: Будзько ІУ, Паляшчук НВ, рэдактары. *Гістарычнае мовазнаўства ў кантэксце міждысцыплінарных даследаванняў. Зборнік артыкулаў Міжнароднай навуковай канферэнцыі; 25–26 кастрычніка 2017 г.; Мінск, Беларусь*. Мінск: Права і эканоміка; 2017. с. 131–135.
7. Міхневіч АЯ, рэдактар. *Беларуская мова: энцыклапедыя*. Мінск: БелЭн; 1994. 655 с.
8. Бодуэн де Куртенэ ІА. Количественность в языковом мышлении. В: Бодуэн де Куртенэ ІА. *Избранные труды по общему языкознанию. Том 2*. Москва: Издательство Академии наук СССР; 1963. с. 311–324.
9. Басова ГД, Качура АВ, Кихно АВ, Мусиенко ВП, Озерова НГ, Олейник ГП. *Сопоставительная грамматика русского и украинского языков*. Киев: Наукова думка; 2003. 534 с.
10. Козырев ИС. Из истории развития предлогов при форме сравнительной степени в белорусском и русском языках. *Вопросы языкознания*. 1972;2:90–98.
11. Шэмет ТЯ. Спосабы выражэння параўнальнага і колькаснага значэнняў у сінтаксічных канструкцыях з кампаратывам. *Беларуская лінгвістыка*. 2011;67:15–22.
12. Сенкевич МП. *Стилистика научной речи и литературное редактирование научных произведений*. Москва: Высшая школа; 1984. 319 с.
13. Крапіва КК, Булахуў МГ, Шуба ПП, рэдактары. *Граматыка беларускай мовы. Том 2. Сінтаксіс*. Мінск: Навука і тэхніка; 1966. 756 с.
14. Бірыла МВ, Шуба ПП, рэдактары. *Беларуская граматыка. Частка 1. Фаналогія. Арфаэпія. Марфалогія. Словаўтварэнне. Націск*. Мінск: Навука і тэхніка; 1985. 431 с.
15. Бірыла МВ, Шуба ПП, рэдактары. *Беларуская граматыка. Частка 2. Сінтаксіс*. Мінск: Навука і тэхніка; 1986. 327 с.
16. Лукашанец АА, рэдактар. *Кароткая граматыка беларускай мовы. Частка 1. Фаналогія. Марфалогія. Марфалогія*. Мінск: Беларуская навука; 2007. 351 с.
17. Жаўняровіч П. Ступені параўнання прыметнікаў і прыслоўяў. Словаформы і сінтаксічныя сувязі. *Роднае слова*. 2000;8:73–76.
18. Бурак ЛІ. *Сучасная беларуская мова. Сінтаксіс. Пунктуацыя*. Мінск: Універсітэцкае; 1987. 320 с.
19. Бондарко АВ, Булыгина ТВ, Воейкова МД, Козинцева НА, Маслов ЮС, Павлов ВМ. *Теория функциональной грамматики. Качественность. Количественность*. Санкт-Петербург: Наука; 1996. 264 с.
20. Карабань ІА. Элатив і суперлатив. *Веснік Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна. Серыя 4. Філалогія. Журналістыка*. 1970;3:35–40.
21. Конюшкевич МИ, Корниц МА, Лещенко ВА. *Синтаксис русского и белорусского языков: сходство и различия*. Минск: Народная асвета; 1994. 157 с.
22. Бондарко АВ. *Теория морфологических категорий*. Ленинград: Наука; 1976. 254 с.
23. Селігей ПО. Наукowy стиль україньскої мови: ресурси оновлення. *Мовознавство*. 2006;2–3:174–186.

References

1. Kramko I, Yurewich A, Janowich A. *Gistoryja belaruskaj litaraturnaj movy. Tom 2* [History of the Belarusian literary language. Volume 2]. Minsk: Navuka i tjehnika; 1968. 342 p. Belarusian.
2. Kozhina MN, Salimovskij VA, Kotyurova MP, Bazhenova EA, Kirichenko NV, Troshewa TB. *Ocherki istorii nauchnogo stilya russkogo literaturnogo yazyka XVIII – XX vekov. Tom 1. Razvitie nauchnogo stilya v aspekte funkcionirovaniya yazykovykh edinits razlichnykh urovnei. Chast' 1* [Sketches of the history of scientific style of the Russian literary language in the XVIII–XXth centuries. Volume 1. Scientific style development in the aspect of linguistic units functioning. Part 1]. Kozhina MN, editor. Perm: Perm State University publishing house; 1994. 300 p. Russian.
3. Kozhina MN, editor. *Stilisticheskii entsiklopedicheskii slovar' russkogo yazyka* [Stylistic encyclopedic dictionary of the Russian language]. Moscow: Flinta; 2006. 696 p. Co-published by the «Nauka». Russian.
4. Kozhina MN, Duskajewa LR, Salimovskij VA. *Stilistika russkogo yazyka* [Stylistics of the Russian language]. Moscow: Flinta; 2008. 464 p. Co-published by the «Nauka». Russian.
5. Zaprudski S. *Belaruskae movaznawstva i razvicioje belaruskaj litaraturnaj movy: 1920–1930-ja gady* [Belarusian linguistics and Belarusian literary language development: 1920–1930s]. Minsk: Belarusian State University; 2013. Belarusian.
6. Kulesh HI. [The concept of historical stylistics: problem of the definition]. In: Budzko IU, Palyashchuk NV, editors. *Gis-tarychnae movaznawstva w kantjeksce mizhdyscyplinarnykh dasledavannjaw. Zbornik artykulaw Mizhnarodnaj navukovaj kanferjencyi; 25–26 kastyrychnika 2017 g.; Minsk, Belarus'* [Historical linguistics in the context of multidisciplinary researches. Collection of articles of the International scientific conference; 2017 October 25–26; Minsk, Belarus]. Minsk: Prava i jekanomika; 2017. p. 131–135. Belarusian.
7. Mikchnievich AY, editor. *Belaruskaja mova: jencyklapedyja* [The Belarusian language: encyclopedia]. Minsk: BelJen; 1994. 655 p. Belarusian.
8. Boduen de Kurtene IA. [Quantitativeness in linguistic thinking]. In: Boduen de Kurtene IA. *Izbrannye trudy po obshchemu yazykoznaniiyu. Tom 2* [Selected writings on general linguistics. Volume 2]. Moscow: USSR Academy of Science Publishing House; 1963. p. 311–324. Russian.
9. Basova GD, Kachura AV, Kikchno AV, Musienko VP, Ozerova NG, Olejnik GP. *Sopostavitelnaya grammatical russkogo i ukrainskogo yazykov* [Comparative grammar of the Russian and Ukrainian languages]. Kiev: Naukova dumka; 2003. Russian.
10. Kozyrev IS. From the history of prepositions used with forms of comparative degree of adjectives in Bielorrussian and Russian languages. *Voprosy yazykoznaniiya*. 1972;2:90–98. Russian.
11. Shemet TJ. [Ways of expressing of comparative and quantitative meanings in syntactic constructions with comparative forms]. *Belaruskaja lingvistyka*. 2011;67:15–22. Belarusian.

12. Senkievich MP. *Stilistika nauchnoi rechi i literaturnoe redaktirovanie nauchnykh proizvedenii* [Stylistics of scientific speech and copyediting for scientific works]. Moscow: Vysshaya shkola; 1984. 319 p. Russian.
13. Krapiva KK, Bulakchau MG, Shuba PP, editors. *Gramatyka belaruskaj movy. Tom 2. Sintaksis* [Grammar of the Belarusian language. Volume 2. Syntax]. Minsk: Navuka i tjehnika; 1966. 756 p. Belarusian.
14. Biryła MV, Shuba PP, editors. *Belaruskaja gramatyka. Chastka 1. Fanalogija. Arfajepija. Marfalogija. Slovawtvarjenne* [Belarusian grammar. Part 1. Phonology. Pronunciation. Morphology. Word formation. Accent]. Minsk: Navuka i tjehnika; 1985. 327 p. Belarusian.
15. Biryła MV, Shuba PP, editors. *Belaruskaja gramatyka. Chastka 2. Sintaksis* [Belarusian grammar. Part 2. Syntax]. Minsk: Navuka i tjehnika; 1985. 327 p. Belarusian.
16. Lukashanets AA, editor. *Karotkaja gramatyka belaruskaj movy. Chastka 1. Fanalogija. Marfanalogija. Marfalogija* [A brief grammar of the Belarusian language. Part 1. Phonology. Morphology. Morphology]. Minsk: Belarusskaja navuka; 2007. 351 p. Belarusian.
17. Zhauniarovich P. [Comparison forms of adjectives and adverbs. Word forms and syntax relations]. *Rodnaye slova*. 2000;8: 73–76. Belarusian.
18. Burak LI. *Suchasnaja belaruskaja mova. Sintaksis. Punktucyja* [Modern Belarusian language. Syntax. Punctuation]. Minsk: Universitjeckae; 1987. 320 p. Belarusian.
19. Bondarko AV, Bulygina TV, Voieckova MD, Kozinceva NA, Maslow YuS, Pavlov VM. *Teoriya funkcionalnoi grammatiki. Kachestvennost. Kolichestvennost* [The theory of functional grammar. Qualitativeness. Quantitativeness]. Saint Petersburg: Nauka; 1996. 264 p. Russian.
20. Karaban IA. [Elative and superlative forms]. *Vesnik Belaruskaga dzjarzhawnaga wniversitjeta imja U. I. Lenina. Seryja 4. Filalogija. Zhurnalistyka*. 1970;3:35–40. Russian.
21. Konushkievich MI, Korchic MA, Leshchenko VA. *Sintaksis russkogo i belorusskogo yazykov: skhodstvo i razlichija* [Russian and Belarusian syntax: similarities and differences]. Minsk: Narodnaja asveta; 1994. 157 p. Russian.
22. Bondarko AV. *Teoriya morfologicheskikh kategoriy* [Theory of the morphological categories]. Leningrad: Nauka; 1976. 254 p.
23. Selihey P. Scientific style of the Ukrainian language: resources of renovation. *Movoznavstvo*. 2006;2–3:174–186. Ukrainian.

Артыкул напісаны ў рэдакцыю 16.06.2019.
Received by editorial board 16.06.2019.